

Folkhälsomyndigheten

Metodbilaga för Föräldrar och unga – om ANTS och psykisk hälsa

Föräldraskapets betydelse för ungas användning av alkohol, narkotika, tobak, spel om pengar (ANTS) och psykisk hälsa

Denna titel kan laddas ner från: www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/. En del av våra titlar går även att beställa som ett tryckt exemplar, se våra [kundtjänst och köpvillkor](#).

Citera gärna Folkhälsomyndighetens texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovspersonens tillstånd att använda dem.

© Folkhälsomyndigheten, 2024.

Artikelnummer: 24158

Om publikationen

Metodbilagan är ett komplement till broschyren *Föräldrar och unga – om ANTS och psykisk hälsa*. Den är skriven för personer med professioner som möter föräldrar och ungdomar, såsom personal inom skola, individ- och familjeomsorg, primärvård, familjerådgivning och beroendeenheter. Den riktar sig även till myndigheter, beslutsfattare och föreningsliv. Robin Nilsson har varit ansvarig för metodbilagan och Anna Månsdotter är ansvarig enhetschef.

Folkhälsomyndigheten

Anna Månsdotter

Enhetschef, Enheten för spelprevention och samordning ANDTS

Innehåll

Om publikationen	3
Innehåll.....	4
Metod.....	5
Svarsfrekvenser och bortfall bland unga	5
Svarsfrekvenser och bortfall bland föräldrar	6
Enkäterna	6
Instrument	6
Upplevelse av föräldrars insyn och närhet mellan barn och föräldrar	7
Etik	8
Analys	8
Samband och kausalitet	9
Resultat.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Diskussion	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Referenser	Fel! Bokmärket är inte definierat.

Metod

Resultaten i den här rapporten bygger på en enkätstudie om unga och föräldrar. Undersökningen gick ut till 20 000 personer som valdes ut slumpmässigt från Registret över totalbefolkningen (RTB), ett register som SCB ansvarar för.

Populationen unga består av ett slumpmässigt befolkningsurval av 10 000 unga i åldern 16–19 år. Hälften (5 000) av urvalet kommer från förälder–barn-par där enkäten skickades till både unga och deras vårdnadshavare och andra hälften av urvalet (5 000) består av unga där enkäten enbart skickas till tonåringen och inte till deras förälder.

Populationen föräldrar eller vårdnadshavare består av ett oberoende slumpmässigt urval av 10 000 föräldrar eller vårdnadshavare till unga i åldern 16–19 år. I de fall det finns två vårdnadshavare valdes en av dessa slumpmässigt. Halva urvalet av vårdnadshavare (5 000) består av förälder–barn-par där enkäten skickades till både tonåringar och deras vårdnadshavare. Andra halvan av urvalet (5 000) består av föräldrar till unga i åldern 16–19 år där enkäten endast skickas till föräldern.

Urvalet genomfördes av Statistiska centralbyrån (SCB), som också påförde registerdata, medan företaget Statisticon utförde datainsamlingen och den första beskrivande analysen av materialet samt ansvarade för att analysera materialet från förälder–barn-paren. Datainsamlingen genomfördes den 7–30 november 2021. De unga erbjöds enbart att besvara frågorna via en webbenkät. Föräldrar erbjöds i första hand en webbenkät, men hade även alternativet att besvara frågorna i en postenkät.

Svarsfrekvenser och bortfall bland unga

Bland ungdomarna besvarade 3 213 personer (32 procent) enkäten. Av dessa var 54 procent tjejer och 46 procent killar. Drygt hälften (53 procent) var under 18 år. En del grupper var underrepresenterade i undersökningen: killar, personer födda 2002, personer utan gymnasiebehörighet, personer i hushåll med låg inkomst och personer födda utanför Sverige.

Skillnaden i grupsammansättningen jämfört med befolkningen var 1–6 procentenheter. Skillnaderna var mindre än 1 procent utifrån kommungrupp utifrån indelningen storstäder och storstadsnära kommuner; större städer och kommuner nära större stad; mindre städer eller tätorter och landsbygdskommuner.

Följande registervariabler användes i bortfallsanalysen för ungdomar, och för att kalibrera viktningen av data:

- kön
- födelseår
- kommungrupp
- född i Sverige eller inte

- gymnasiebehörighet eller inte
- hushållets inkomst (disponibel inkomst, definition 2004, per konsumtionsenhet/bostadshushåll, hämtat från Inkomst- och Taxeringsregistret 2019). Gränserna låg, mellan och hög sattes efter percentilerna: < 25 procent, 25–75 procent och > 75 procent baserat på Register för totalbefolkningen vid tidpunkten för urvalsdragningen.)

Svarsfrekvenser och bortfall bland föräldrar

Bland föräldrar besvarade 3 023 personer enkäten (30 procent), fördelat på 54 procent kvinnor och 46 procent män. Följande grupper var underrepresenterade i undersökningen: män, personer födda 1976 eller senare, personer med som högst förgymnasial eller gymnasial utbildning, personer i hushåll med låg inkomst, personer boende i mindre städer eller tätorter och landsbygdskommuner, och personer födda utanför Sverige. Skillnaden i grupsammansättningen jämfört med befolkningen var 2–9 procentenheter. I stort sett användes samma variabler och indelningar som för tonåringar när det gäller bortfallsanalys och kalibrering av vikter. För tonåringar användes dock registervariabeln gymnasiebehörighet, och för föräldrar utbildningsnivå.

Enkäterna

Både enkäten till föräldrar och unga bestod av cirka 100 frågor och kan beställas från registrator, info@folkhlsomyndigheten.se. Centrala frågeområden i båda undersökningarna var

- spel om pengar samt övriga sakområden inom alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar (ANDTS) förutom dopning, t.ex. inställning och beteende hos unga och deras föräldrar
- unga som närstående till personer som har spelproblem
- föräldraskap, t.ex. hur barn och deras föräldrar beskriver sin relation och om och hur man talar om ANTS men även ekonomi, skola och sexualitet för att få en jämförelse och större förståelse
- dataspel och fenomen inom dataspel, såsom lootlådor och skin-betting
- livsvillkor och levnadsförhållanden, såsom socioekonomisk situation, psykisk och fysisk hälsa, funktionsnedsättning och framtidstro.

Instrument

I enkäterna ingick tre etablerade instrument:

- Problem Gambling Severity Index (PGSI): Instrumentet består av nio frågor som mäter spelproblem och risk för spelproblem under det senaste året. Nivåerna av spelproblem delas upp i viss risk (PGSI = 1–2), förhöjd risk (PGSI = 3–7) och spelproblem (PGSI = 8+). Oftast redovisar vi problemspelande där förhöjd risk slagits ihop med spelproblem (PGSI = 3+)

eller någon grad av spelproblem vilket även inkluderar viss risk (PGSI 1+). När vi pratar generellt om problem med spel använder vi det breda begreppet spelproblem vilket inte ska förväxlas med spelproblem PGSI 8+.

- Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT-C): Instrumentet består av tre frågor och syftar till att identifiera riskfylld och skadlig alkoholkonsumtion.
- Kessler Psychological Distress Scale (Kessler-6): Instrumentet består av sex frågor som mäter graden av psykisk påfrestning.

PGSI och AUDIT-C finns i båda enkäterna, medan Kessler-6 bara finns i enkäten till föräldrar. Riskkonsumtion av alkohol med AUDIT-C används även för unga under 18 år, även om åldersgränserna för alkohol egentligen innebär att all alkoholkonsumtion i denna åldersgrupp är riskfylld.

I enkäterna till unga mättes psykisk hälsa genom frågor om stress, sömnproblem och upplevelse av psykisk hälsa. Även föräldrar fick uppge sin upplevelse av psykisk hälsa på samma sätt som unga, det vill säga genom en fråga om hur de känner inför sin psykiska hälsa med svarsalternativ mycket missnöjd, ganska missnöjd, ganska nöjd, mycket missnöjd eller vet inte.

För en del frågeområden saknas etablerade instrument som var lämpliga att inkludera, och då användes frågor som ställts i andra enkäter, framför allt nationella folkhälsoenkäten "Hälsa på lika villkor" (Folkhälsomyndigheten), Skolevers drogvanor (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN) och Stockholmsenkäten (Stockholms stad).

Upplevelse av föräldrars insyn och närhet mellan barn och föräldrar

Relationen mellan föräldrar och barn mättes med frågor som syftade till att fånga närhet mellan föräldrar och barn, och föräldrars insyn i tonåringarnas liv. Frågorna hämtades från Stockholmsenkäten och CAN:s nationella skolundersökning.

Närhet mellan föräldrar och barn mättes med frågor som handlade om

- den unga berättade för sin förälder om vad som händer i livet
- föräldern brukar stötta och uppmuntra barnet
- föräldern litar på barnet och lyssnar på barnet
- barnet blir tillfrågad om vad hen tycker inför familjeplaner och andra händelser i familjen
- barnet kan be sin förälder om hjälp med problem.

Inblicken i barnens liv mättes genom att föräldrar fick ange om de tror sig veta vad tonåringen lägger sina pengar på, vet vilka kompisar tonåringen umgås med på fritiden och vet vad tonåringen gör på nätet och datorn.

Frågan om barnet kan be om hjälp och om föräldrar stöttar och uppmuntrar ställdes enbart till unga.

Etik

Insamlade data bestod av känsliga personuppgifter. Därför behandlades data utifrån regler i EU:s dataskyddsförordning (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679) och utifrån lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om officiell statistik. All data genomgick avidentifiering och röjandekontroll. Endast personer som har genomgått sekretesskontroll hanterade data. I datafilen ersattes personnummer med undersökningsenhetsnummer (löpnummer). Nyckeln förvarades av SCB.

I missivet fanns information om att deltagandet var frivilligt, om att informanterna har rätt till att vara anonyma och få registerutdrag och om hur SCB behandlade personuppgifter. Det fanns även kontaktuppgifter till Stödlinjen för spelare och anhöriga.

De unga erbjöds enbart att besvara frågorna via en webbenkät, för att inte besvarade pappersenkäter skulle lämnas framme i hemmet och eventuellt läsas av föräldrar och orsaka problem för de unga.

Analys

För att mäta om det finns skillnader mellan olika grupper har vi i använt oss av andelar och logistisk regressionsanalys, båda med 95 procentiga konfidensintervall. För att bedöma om skillnader mellan grupper är signifikanta har vi utgått från en signifikansnivå på 5 procent, vilket innebär ett p-värde som är mindre än 0,05. I broschyren är skillnaderna statistiskt signifikanta om inte annat uppges.

När samband studeras har logistisk regression använts. En oddskvot, som är det vanligaste sättet att presentera ett samband som skattats med logistisk regression, är en kvot mellan oddset för en händelse delat med oddset för en annan händelse, exempelvis hur oddset för att ha problemspelande eller ej skiljer sig mellan två grupper. Ett odds innebär i sin tur att man delar sannolikheten för att något ska inträffa med sannolikheten att det inte ska inträffa. Exempelvis, oddset för problemspelande i grupp 1 är kvoten mellan andelen med problemspelande i grupp 1 med andelen som inte har problemspelande i grupp 1, $\text{Odds grupp 1} = \frac{\text{Pr}(\text{problemspelande i grupp 1})}{\text{Pr}(\text{Ej problemspelande i grupp 1})}$. Oddset för problemspelande i grupp 2 beräknas på motsvarande sätt fast inom grupp 2. En oddskvot är ett mått som jämför förekomsten av spelproblem i grupp 1 och 2 genom att dela oddset i grupp 1 med oddset i grupp 2, $\text{oddskvot} = \frac{\text{odds grupp 1}}{\text{Odds grupp 2}}$.

Oddsquoter används för att skatta samband mellan variabler om utfallsvariabeln består av två kategorier, till exempel att ha problemspelande eller att inte ha problemspelande. En oddskvot med värdet 1 innebär ingen skillnad mellan de grupper som jämförs. När en grupp har en oddskvot som är större än 1 har den gruppen en "överrisk", dvs. sannolikheten för ett visst utfall är större än i referensgruppen. Om oddskvoten är mindre än 1 är på motsvarande sätt

sannolikheten för ett visst utfall i den studerade gruppen mindre än i referensgruppen.

I såväl skattning av andelar som oddskvoter har vi använt vikter som tar hänsyn till bortfall utifrån ålder, kön, utbildning, hushållsinkomst, födelseland och om man bor i mindre städer eller tätorter och landsbygdskommuner.

Samband och kausalitet

I många fall genomför man en undersökning för att se om, och hur mycket, en faktor påverkar en annan. I den här studien tittar vi exempelvis på vad som kan påverka problemspelande bland unga för att identifiera eventuella riskfaktorer.

Det är dock svårt att utifrån icke-experimentella data säkerställa att en faktor faktiskt leder till en annan. Ett statistiskt säkerställt samband innebär inte ett säkerställt orsakssamband om inte en rad kriterier är uppfyllda. Två huvudsakliga kriterier är att vi vet att den potentiella riskfaktorn inträffat innan utfallet (temporalitet) och att vi kunnat justera för alla andra faktorer som påverkar både riskfaktorn och utfallet (bakomliggande variabler).

Då undersökningen är baserad på data tagna vid ett tvärsnitt, dvs. ett tillfälle, går det inte att ta hänsyn till någon temporalitet. Vi kan inte heller vara helt säkra på att det inte finns ytterligare bakgrundsfaktorer som vi inte justerat för. Därför är möjligheten att tolka de presenterade sambanden som orsakssamband begränsade.

Folkhälsomyndigheten är en nationell kunskapsmyndighet som arbetar för en bättre folkhälsa. Det gör myndigheten genom att utveckla och stödja samhällets arbete med att främja hälsa, förebygga ohälsa och skydda mot hälsohot. Vår vision är en folkhälsa som stärker samhällets utveckling

Folkhälsomyndigheten

Solna Nobels väg 18, 171 82 Solna. **Östersund** Campusvägen 20. Box 505, 831 26 Östersund.

www.folkhalsomyndigheten.se